

סיפורה של אסנת

מים ראשונים: עם סיום ספר בראשית אנו מבקשים להפנות את אלומת האור אל סיפור נסתר שמאחורי הקלעים שמלווה כצל סמוי את סיפור בית יעקב בכללותו ואת סיפור יוסף ואחיו בפרט. סיפור שיש לו שורשים ורמיזות במקרא ובמדרש, אבל הפיתוח שלו וניסוחו הוא כולו שלנו, מעין מדרש בן ימינו (בדומה למה שעשינו בסיפור [הסוד של ערסלא](#) ביום הכיפורים). תחילתו של הסיפור בפרשת וישלח ושיאו הסמוי הוא בפרשות וישב-ויגש אבל סופו, או שמא אי-סופו הוא בפרשת ויחי בסוף הספר. הנה הסיפור ב"ב פרקים

מבוא – מקורות

בראשית פרק לד

וּתְצֵא דִינָה בַת לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוּת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ: וַיֵּרָא אֶתָּה שָׁכֵם בֶּן חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֶתָּה וַיִּשְׁכַּב אִתָּה וַיַּעֲנֶה: ... וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיטָתָם כְּאָבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁמַעוֹן וְלֹוִי אַחֵי דִינָה אִישׁ חָרְבוּ וַיָּבֵאוּ עַל הָעִיר בָּטַח וַיַּהֲרֹגוּ כָּל זָכָר: וְאֶת חַמּוֹר וְאֶת שָׁכֵם בְּנוֹ הָרֶגוּ לְפִי חָרַב וַיִּקְחוּ אֶת דִּינָה מִבֵּית שָׁכֵם וַיֵּצְאוּ: ... וְאֶת כָּל חֵילָם וְאֶת כָּל טַפָּם וְאֶת נְשֵׂיהֶם שָׁבוּ וַיָּבִזוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית:

פרקי דרבי אליעזר פרק לח

... שְׁהִיְתָה בְּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב יוֹשְׁבַת אֲהֻלִים וְלֹא הִיְתָה יוֹצֵאת חוּצָה. מָה עָשָׂה שָׁכֵם בֶּן חַמּוֹר, הִבִּיא מְשַׁחְקוֹת וְנִעְרוֹת חוּצָה לָהּ מִתּוֹפְפוֹת בְּתַפִּים, יָצְאָה דִינָה לְרֵאוּת בְּבָנוֹת הַמְשַׁחְקוֹת, וְשָׁלְלָה וְשָׁכַב אִתָּה, וְהִרְתָּה וַיִּלְדָּה אֶת אֶסְנָת. וְאָמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהִרְגָהּ, שְׁעַכְשָׁו יֵאמְרוּ כָּל הָאָרֶץ שֶׁיֵּשׁ בֵּית זָנוּת [זוּמָה] בְּאֲהֻלֵי יַעֲקֹב. מָה עָשָׂה יַעֲקֹב? הִבִּיא צִיץ וְכַתֵּב עָלָיו שֵׁם הַקֶּדֶשׁ וְתָלָה עַל צְנֹאָרָהּ וְשָׁלְחָה וְהִלְכָה לָהּ. וְהַכֵּל צְפוּי לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וַיֵּרֵד מִיְכָאֵל הַמַּלְאָךְ וְהוֹרִידָה לְמִצְרַיִם לְבֵיתוֹ שֶׁל פּוֹטִיפָרֶע, שְׁהִיְתָה אֶסְנָת רְאוּיָה לְיוֹסֵף לְאִשָּׁה, וְהִיְתָה אֲשֶׁתוֹ שֶׁל פּוֹטִיפָרֶע עֲקָרָה וְגִדְלָה אֹתָהּ כְּבַת. וְכַשִּׁי יֵרֵד יוֹסֵף לְמִצְרַיִם לְקַחָהּ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתֵּן לוֹ אֶת אֶסְנָת בֵּת פּוֹטִי פָרַע כֶּהֵן אֵן לְאִשָּׁה". [בראשית מא מה].

פרק א: ילדות קשה ורחוקה

אני לא זוכרת הרבה מאותה תקופה רחוקה. אמא מיעטה לצאת מהאוהל וישבה רוב הזמן מכונסת בפינתה ולא רצתה לראות איש. מידי פעם הייתי שומעת התייפחויות חרישיות שלה. אנשים מעטים פקדו את האוהל שלנו שהיה בקצה המחנה והביאו לנו מעט מזון ומים. מידי פעם הייתי יוצאת החוצה כמו כל ילדה סקרנית, אבל אף אחד לא רצה לשחק אתי. כולם נעצו בי מבטים זועפים ולא נעימים, והייתי חוזרת לאמא באוהל ומתכרבלת בחיקה והיא מחבקת אותי חזק ופורצת בבכי מר. אני גם זוכרת במטושטש איש אחד גבוה ויפה שהיה אלינו לפעמים ושואל מה חסר לנו. הייתה לו כתונת מבריקה ויפה עם הרבה צבעים.

אני גם זוכרת שפעם אחת, הייתי אז אולי בת 6 או 7, יצאתי מהאוהל והמחנה היה שקט. אף אחד לא נעץ בי מבטים קשים ולא גירש אותי. הסתובבתי במחנה וראיתי שהיה בו אוהל אחד גדול עם שלושה אוהלים קטנים לידו, ומסביב אוהלים גדולים אחרים, לא הספקתי לספור כמה, אולי עשרה אולי קצת יותר.. ראיתי הרבה ילדים ונשים מסביב לאהלים האלה, אבל הם אפילו לא הסתכלו עלי. כשחזרתי לאוהל שלנו שאלתי את אמא של מי כל האהלים הגדולים והיפים האלה. לאמא היה קשה לדבר ושוב פרצה בבכי, אבל בסוף היא אמרה שהאוהל הגדול שייך לאבא יעקב וכל האחרים לאחים שלה. זו פעם ראשונה שאמא דברה על המשפחה שלה וכשהמשכתי לשאול עוד היא אמרה: יעקב זה הסבא שלך והאחים שלי הם הדודים שלך. - אז למה הם מסתכלים עלינו ככה? שאלתי. ומה שבאמת רציתי לשאול ולא העזתי אף פעם, זה: איפה אבא שלי? איפה הוא? אבל לא שאלתי. הייתה לי מן תחושה שזה יעשה לאמא עוד יותר רע והיא שוב תפרוץ בבכי. אז לא שאלתי.

ככה גדלתי וככה עברו הימים והשנים. אמא דינה ואני באות ויוצאות מהאוהל שלנו ואף אחד לא מדבר איתנו. יום אחד כששוב הסתובבתי קצת בחוץ, ראיתי מרחוק איש זקן והוא סימן לי לבוא אליו. בהתחלה קצת פחדתי, אבל כשהתקרבתי ראיתי שהוא לא זועף כמו כולם ויש לו מבט שקט ועצוב. הוא אפילו קרא בשמי: אסנת, וניסה ללטף את הראש שלי. כשחזרתי לאוהל, אמא אמרה לי שזה היה אבא/סבא יעקב. - אז למה הוא לא בא

לבקר אותנו ולמה אנחנו לא הולכים אליו, שאלתי. אמא לא ענתה, אבל אח"כ שמעתי אותה מתייפחת ולוחשת: וכל אלה הנשים שהם לקחו איתם משכם זה בסדר? ...

פרק ב: הגירוש

בוקר אחד, אני לא זוכרת בדיוק מתי, כשהכל היה עוד חשוך, העירה אותי אמא והאיצה בי להתלבש מהר ולקחת בשק הקטן שלי כמה דברים לדרך. לאיזה דרך? שאלתי, וחיבקתי חזק את אמא. אמא שתקה ושוב בכתה. בפתח האוהל כבר עמד סבא יעקב ולידו עוד איש אחד עם פנים חמורות. לרגע הביט סבא באמא ואמר: אני מקווה שהיא מוכנה ושהסברת לה. ואמא ענתה: כן, היא מוכנה, אבל אתה תסביר לילדה מה שתסביר. סבא תפש בידי ברכות ואמר הולכים. אמא, צעקתי! אסנת, היא צעקה! אבל סבא והאיש שליידו כבר סחבו אותי משם במהירות. אפילו לא נפרדתי מאמא.

מחנה האוהלים כבר הרחק מאחורינו ואנחנו, רכובים על שני חמורים, סבא ואני על אחד והאיש האחר על השני. הולכים ומתרחקים מהמחנה. נראה לי שהאיש ההוא שהולך עם סבא כל הזמן משגיח עליו. לאן הולכים ולמה ממהרים כל כך? השמש התחילה קופחת על ראשו ומסביב פחות ופחות עצים, יותר ויותר חום וצהוב. היום אני יודעת שהלכנו דרומה אל תוך המדבר. בסוף, עצרנו תחת עץ רותם. סבא ירד מהחמור והאיש ההוא הוריד אותי קצת בכוח, כאילו אני איזה חבילה שצריך לפרוק. סבא ניגש אלי והוציא מכיסו תליון מאד יפה מזהב שעליו היו כתובות אותיות שלא יכולתי לקרוא. הוא תלה אותו על הצוואר שלי, ראיתי שהוא כאילו רוצה לחבק אותי, אבל האיש ההוא שהלך איתו הסתכל על שנינו בפנים זועפות וסבא רק ליטף לי את הראש. בפעם השנייה בחיי.

- את רואה שם את השיח שם בקצה הנחל? אמר סבא. לכי לשם. שם כבר יחכו לך וידאגו לך. התליון ששמתי על צווארך ישמור עליך מכל רע. תשמרי עליו. עד שהבנתי מה קורה אתי, האיש ההוא וסבא עלו על שני החמורים ושעטו חזרה בדרך שבאנו. - סבא, צעקתי. אך הם כבר נעלמו בעקול הנחל. אני בקושי זוכרת מה קרה אחר כך. הלכתי לכיוון השיח שסבא הצביע עליו, אבל הרגשתי סחרחורת ובקושי הגעתי לשם. אף אחד לא חיכה לי שם. אני לבד בתוך המדבר הגדול.¹ המשכתי ללכת, אני לא מבינה איך היה לי כח ואיך החלטתי לאן ללכת. המשכתי, אבל התעייפתי מאד ובקושי הגעתי לעץ עם צל קטן, שם אני חושבת שנרדמתי. ישנתי וחלמתי שאיזה משהו לבן ורך ונעים עוטף אותי וכאילו נושא אותי באוויר ואנחנו מרחפים מעל למדבר. ושוב מצאתי את עצמי תחת עץ אחר ושוב נרדמתי ושוב בא הלבן הנעים הזה ונשא אותי על כפיים. אני מרחפת בין שמיים וארץ, בין ערות לחלום ומחזיקה חזק חזק את התליון. איפה אני?

פרק ג: בבית פוטיפר הוא פוטיפרע

כשהתעוררתי מצאתי את עצמי באיזו חצר גדולה ובה הרבה ילדים וילדות עם מלבושים ופרצופים ותסרוקות שבכלל לא הכרתי. הכל פה מוזר ושונה מאד ממה שהכרתי במאהל שלנו. מסביב אנשים צועקים: "זה בכמה? זו בכמה? בן כמה הוא? בת כמה היא? מאיפה הוא בא? הוא בריא? מה היא יודעת לעשות? זה הרבה כסף בשבילה?". בתוך כל המהומה הזו, נגשה אלי פתאם איזו אשה לבושה יפה ותפסה אותי ביד וצעקה למישהו: אני לוקחת אותה. היא משכה אותי בכח, מישהו העלה אותי על כרכרה יפה והתחלנו לנסוע. נסענו במקום גדול עם הרבה בתים מסביב, לא אהלים, בתים ממש, הרבה אנשים הולכים בצדדים וכרכרות כמו שאנחנו נוסעים באמצע. הרבה רעש וצעקות. זו פעם ראשונה בחיים שלי שאני רואה עיר וגם האנשים שם היו לבושים אחרת לגמרי, עם קישוטים יפים על הראש וחצאיות קצרות.

בסוף הגענו לבית גדול ויפה. הורידו אותי מהמרכבה והאשה מסרה אותי לאשה אחרת שהוליכה אותי בכל מיני שבילים בתוך הבית והכניסה אותי לחדר ואמרה לי: זה החדר שלך. אני תכף באה לנקות אותך. לא אספר לכם עכשיו כל מה שקרה לי בבית הזה כי אני גם לא זוכרת בדיוק. לאט לאט הבנתי שהאשה שקנתה אותי בשוק העבדים והשפחות היא הגברת של הבית. היא אמרה לי שאני עכשיו הבת שלה וככה אני צריכה להתנהג. בהתחלה היה לי קשה מאד וכל הזמן חשבתני על אמא דינה וכמה היא בוודאי דואגת לי, אבל עבר יום ועוד יום והתחלתי להתרגל למצבי החדש. אתם יודעים, זה גם הגיל שנערה מתבגרת ומשתנה מהר מאד. האיש הזה בלבן

¹ ראה פרשני המקרא הדר זקנים, רבי בחיי בן אשר וחזקוני שמצטטים מדרש שהשיח הזה היה הסנה. ומשם בא שמה אסנת.

שמצא אותי במדבר טשטש לי את בית אמא ואת סבא כשריחף אותי בעננים. אבל דבר אחד כל הזמן הזכיר לי אותם, דבר אחד ששמרתי עליו מכל משמר ודאגתי שאף אחד לא ידע שיש לי אותו: תליון הזהב שסבא נתן לי. הוא תמיד היה אתי והסתרתני אותו חזק חזק. רק שאת האותיות שהיו שם לא ידעתי לקרוא. בהדרגה הכרתי את כל מבואות הבית ואת כל האנשים שגרים ועובדים בו והבנתי שהגעתי לארץ שקוראים לה מצרים ושהבית שייך לאיש חשוב שהוא שר של המלך של מצרים, ואני עכשיו הבת שלו! גם פה לא היו ילדים אחרים לשחק איתם, אבל היו שם הרבה משרתים שכל הזמן התחלפו והאשה הגבירה כל הזמן חלקה להם הוראות. מהלחשושים שלהם נודע לי שלשר ולגבירה אין ילדים ולכן הם לקחו אותי לבת שלהם. שוב נזכרתי שבעצם יש לי אמא אבל היא לא כאן והלכה לי לאיבוד. הזכרון של אמא וסבא ומחנה האהלים הלך ונעלם שם רחוק רחוק.

יום אחד כשישבתי בגן הגדול והיפה, ניגש אלי משרת אחד חדש שהיה שונה מכולם ודיבר מאד בשקט ובנימוס. שמעתי שמשרתים אחרים קוראים לו משהו כמו "עברי" או "היברו". כשאני ראיתי אותו בפעם הראשונה הוא נראה לי קצת מוכר, אבל לא יכולתי להיזכר בשום פנים ואופן מאיפה. הוא בא אלי כמה פעמים עם כל מיני שליחויות של הגבירה, אולי הוא המשרת האישי שלה, ויום אחד נעמד לידי קצת יותר קרוב. אני הסתכלתי בו והוא קצת בי, מה שאסור למשרתים לעשות. לא שמתי לב שהתליון שלי יצא מתחת לבגד שלבשתי והבהיק באור חזק מהשמש שקרנה עליו. הוא הביט בתליון בפליאה רבה ושאל אותי אם אני יודעת מה כתוב עליו. אמרתי שלא. אני חושבת שהוא רצה לשאול אותי עוד שאלות כמו מאיפה יש לי אותו, אבל הוא מיהר למסור לי שהגבירה רוצה שאגש אליה והסתלק. יותר לא ראיתי אותו. נראה לי שהוא לא רצה שידעו שאולי אנחנו מכירים מאיזה מקום. שמעתי אח"כ שהוא נעשה ראש כל המשרתים ושהאדון וגם הגברת מאד אוהבים אותו, אבל אלי הוא יותר לא ניגש ותמיד שלח משרתים אחרים. ויום אחד הוא נעלם וסיפרו עליו דברים לא יפים. אני לא האמנתי להם.

אני מספרת לכם הרבה פרטים כי אז כבר הייתי נערה מבוגרת וזכרתי יותר. אני גם מקווה שלא השתעממתם בסיפור עד עכשיו ומבטיחה לכם שיש לו עוד המשך מאד מעניין. תקשיבו.

פרק ד: יוסף

מאז שהמשרת היפה ההוא נעלם, הגבירה מתייחסת אלי פחות יפה, כאילו אני אשמה במה שקרה. אולי זה קשור בתליון שלי ובמה שהיה כתוב עליו שאני חושבת שהוא הצליח לקרוא.² אבל השר דווקא חיבב אותי ולקח אותי כמה פעמים לארמון הגדול והעצום של מלך מצרים שקוראים לו פרעה. פרעה אפילו דיבר אלי קצת ושמעתי שהוא אומר לשר שלו שאולי הגיע הזמן "שהילדה שלך תתחתן".

ואז יום אחד קרה דבר מאד מיוחד. פרעה חלם חלום משונה שאף אחד לא היה יכול לפענח. אתם יודעים שהמצרים מאמינים מאד בחלומות וחלום שלא מצליחים לפתור אותו זה סימן רע. עד שהביאו מבית הסוהר, כך אומרים, איזה "נער עברי", מהשבטים שגרים בארץ כנען, והוא הצליח לפתור לפרעה את החלום. פרעה כל כך התפעל מהאיש הזה ומינה אותו למשנה למלך, שזה האדם הכי חשוב במצרים חוץ מפרעה עצמו. אבל בחוקים של מצרים, איש חשוב חייב להיות נשוי ולגור בבית גדול עם הרבה משרתים. ומה אז קרה? לא תאמניו! קראו לי ואמרו לי שפרעה מצווה עלי להיות אשתו של המשנה למלך החדש שלו. אני גם חושבת שידו של השר "אבא" שלי הייתה גם בעניין הזה שרצה להתכבד בקשר הזה. מה יכולתי לעשות? כולם אמרו לי שזה כבוד גדול מאד ושעכשיו ישתנו החיים שלי. הם לא שיערו כמה זה יהיה נכון.

בראשית פרק מא פסוק מה

וַיִּקְרָא פְרֹעֶה שֵׁם יוֹסֵף צְפֹנָת פְּעֻנָח וַיִּתֶּן לוֹ אֶת אֲסֹנֶת בֵּת פּוּטִי פְרַעֲהוֹן אֵן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם:

כשאני חושבת על זה היום, אני לא מצליחה להבין איך זה שנפגשנו. בהתחלה היינו קצת חשדניים זה לזה, אבל בהדרגה זיהיתי שהוא המשרת הנאה שפגשתי בבית השר. היה לי גם איזה זכרון עמום יותר ממנו לזמן קדום

² אנחנו מחברים כאן בין "דמות דיוקנו של אביר" שנגלתה ליוסף כשעמד בפני הפיתוי של אשת פוטיפר (מדרש תנחומא וישב ט), לציץ הקודש שגילה אצל אסנת וראה בו מעין מסר מאביו, וגם לדעה בפרשנים ובמדרש שבזכות שלא חטא עם אשת פוטיפר זכה יוסף לבתה. המפגש עם אסנת הצעירה וציץ הזהב מנעו את יוסף מלחטוא.

יותר בילדותי בכנען, אבל לא הצלחתי לפענח אותו. אין ספק שאיזו יד סמויה חברה בינינו,³ אבל הבנו, בלי לדבר על כך, שלכל אחד מאיתנו יש "שק גדול" על הכתפיים ושנחנו חייבים לפרוק אותם. אני חושבת שגם ידענו שפרימת השקים תהיה מבחן גדול לקשר בינינו ושאין ברירה. אז התחלנו לדבר. הוא התחיל.

פרק ה: יוסף מספר את סיפורו לאסנת

לפני שהתחיל יוסף לספר לי את הסיפור שלו הוא שאל אותי: יש לך עדיין את התליון היפה מזהב שראיתי פעם אצלך? כן, עניתי. תראי לי אותו בבקשה, אמר. פעם ראשונה מאז שהתליון אצלי שהראיתי אותו למישהו אחר. – את יודעת מה כתוב כאן באותיות המשוונות האלה? הוא שאל. – אין לי מושג, אמרתי. – זה כתב עברי קדום, הוא מיהר להסביר, וכתוב בו "קודש ליו"ד-ה"א-וא"ו-ה"א". זה השם של האלהים שהעברים מאמינים בו. מי שנתן לך את זה ביקש שתזכרי כל הזמן שבאת מארץ העברים, מהמשפחה שמאמינה ביו"ד-ה"א-וא"ו-ה"א. – וואו! אמרתי. עכשיו אני גם מבינה מי שמר עלי כל הזמן. מי נתן לך את זה, הוסיף יוסף לשאול, ואיך הגעת לכאן? – אני ממש לא זוכרת, אמרתי, הייתי אז ילדה קטנה והכל אצלי מאד מטושטש. עכשיו תספר לי את הסיפור שלך, יוסף. איך אתה הגעת למצרים.

ויוסף התחיל לספר. כל יום קצת. אתם מכירים את הסיפור של "יוסף ואחיו" כי זה כתוב בתורה, אבל אני לא הכרתי אותו כי נשלחתי מהספר בפרשת וישלח. משגמר יוסף את הסיפור שלו התחיל דוחק בי שאספר את הסיפור שלי. – אני ממש לא זוכרת איך זה התחיל, אמרתי. לא נורא, אמר יוסף, ספרי מהסוף לאחור, ספרי מה שאת זוכרת ואני אעזור לך, הרי פותר חלומות וחידות אנכי, צפנת פענח קרא לי פרעה. מי שמפענח צפונות ויודע שלפעמים גם צריך לחזור ולהצפין את הפענוח, לשמור סוד ולא לגלות את מה שלא צריך. ואגב, אמר יוסף, שמת לב שאסנת מתחרז עם צפנת. צפנת המפענח את אסנת. שם יפה אסנת הוא מיהר להוסיף, זה שם מסתורי, חצי עברי חצי מצרי. ספרי, אסנת, ספרי לצפנת בן פורת.

פרק ו: אסנת מספרת את סיפורה ויוסף משלים ומפענח

את הסיפור שלי אתם כבר מכירים ויכולים כעת לחבר בעצמכם את שני הסיפורים: של יוסף ושלי. אבל יוסף לא הכיר. התחלתי לספר אותו, מהסוף לאחור כמו שיוסף ביקש, ולאט לאט התחילו להתבהר גם בראשי דברים ששכחתי או שרציתי לשכוח. נזכרתי באיש עם הזקן הלבן שנתן לי את תליון הזהב כשנפרד ממני במדבר. יוסף גילה לי שקוראים לזה בעברית ציץ. ופתאום גם דמות אמא דינה שבה ועמדה מולי. ויוסף הקשיב בקשב רב ואח"כ הסביר ופיענח הכל. – המחנה שאת זוכרת, אמר, הוא שבט יעקב בנס של יצחק ורבקה שחזר מגלות ארוכה בחרן. האיש עם הזקן ששלח אותך במדבר ונתן לך את ציץ הזהב שהגן עליך כל העת, הוא סבא יעקב, אבא שלי. מי שהציל אותך במדבר והביא אותך למצרים ודאג שתימכרי לאשת השר, הוא המלאך מיכאל! – ומי הם כל האנשים שהיו שם במחנה, שאלתי. – הם הדודים שלך, האם האחים של אמא שלך דינה. אני האח שביקרתי אתכם באוהל לפעמים. אני הדוד שלך, אסנת. גם אותי גרשו האחים.

התעלפתי.

איך זה יכול להיות? לחשתי כאשר יוסף השיב את רוחי, איך סיפור כזה יכול להיות?

חיינו מאז כמו בחלום. לאהבתנו הגדולה נוספה כעת הרגשת החמימות שבתוך הבדידות, הדוד והאחיינות עם גורל דומה, שני המגורשים מבית יעקב שמצאו זו את זה במצרים הגדולה ועכשיו הוא משנה למלך מצרים ואני אשתו. אך עדיין חסרה לי 'אבן קטנה' בפסיפס המדהים הזה. חיכיתי לשעת הכושר, יוסף היה מאד עסוק בארגון הכלכלה של מצרים ונעדר ימים רבים מהבית. ערב אחד, כשחזר מוקדם מעבודתו הקשה אך נראה לי רגוע, חשבתי שזה הרגע הנכון להרכיב את הפסיפס החסר. – יש לי שאלה יוסף, אמרתי לו. בסיפור שלך ברור איך הגעת למצרים. בינך ובין האחים שלך היו כל הזמן חיכוכים, אולי גם אתה היית קצת אשם עם החלומות שלך, ובסוף האחים שלך עשו מעשה נורא בלי לשתף את יעקב אביך ומכרו אותך לעבד למצרים. אבל למה שלחו אותי? למה סבא הוא ששלח אותי? אני לא זוכרת שעשיתי כל רע!

³ ראה שוב פרקי דרבי אליעזר פרק לו: " ... וְלִשְׁבַע שָׁנִים נִוְלְדוּ לְיַעֲקֹב אֶחָד עֶשֶׂר שָׁבָטִים וּבֵת אָחָת. וְכָלֵן נִוְלְדוּ זְוִיגָן עִמָּם, חוּץ מִיֹּסֵף שֶׁלֹּא נִוְלַד זְוִיגוֹ עִמּוֹ, שֶׁהִיְתָה אֶסְנַת בֵּת דִּינָה רְאוּיָהּ לֹא לְאִשָּׁה."

יוסף שתק.

מזמן לא ראיתי אותו ככה, שותק כמו אבן ופניו חיוורות כסיד. – ספר לי יוסף, ספר! – אני לא יודע, אני לא זוכר, ניסה להתחמק. יוסף הכל יכול! יוסף פותר כל חלום נאלם ושותק. – לא יוסף, לא תתחמק ככה בקלות, אמרתי. אתה יודע, רואים עליך שאתה יודע. אתה יוסף צפנת פענח! בסוף, לא יכול היה יוסף להתאפק מול הפצרותי וענה: אסנת שלי, אני הולך לספר לך דבר קשה מאד. אני מבקש שתהיי חזקה ותדעי שאני אוהב אותך כמו שלא אהבתי אף אדם בעולם, אפילו יותר משאהבתי את אמא רחל שאני כל הזמן מתגעגע אליה. – ספר יוסף, אני חזקה, אני שומעת. – שמעי אסנת, לאמא שלך קרה דבר נורא כשהייתה בערך בגילך. גרונו של יוסף נשנק ועיניו דמעו. התחלתי גם אני לבכות כי הרגשתי שעוד מעט יפול עלי פטיש של עשרים קילו, אבל הבכי שלו ביחד עם שלי דווקא נתן לי כח. – תמשיך יוסף, אני חזקה, תגיד לי פעם אחת את כל האמת. – אמא שלך דינה נחטפה ע"י איש עשיר ונכבד מהעיר שכם, שם חנינו כאשר חזרנו מחרן וחשבנו שאנחנו מתחילים חיים חדשים בארץ כנען. האיש הזה התאהב באמא שלך, שהייתה יפה מאד, ממש כמוך, אבל חשב שהוא יכול לקחת אותה בכח ולהכריח אותה שתשכב אתו. האחים הגדולים שלי כעסו מאד עליו ועל כל אנשי שכם שסייעו לו וקמו בוקר אחד והרגו את כולם. אני הייתי אז עוד נער צעיר אבל ראיתי את כל מה שהם עשו, במיוחד שני הגדולים, שמעון ולוי, וספרתי לאבא יעקב. אולי כבר משם הם התחילו לשנוא אותי. ואז אסנת, אז כשחשבנו שהכל נגמר, התברר שאמא שלך דינה בהריון מאותו האיש ששכב איתה בכח וקוראים לו שכם. ומהריון הזה נולדת את אסנת.

חשבתי שאני מתעלפת בשנית והסתחררתי כולי, אבל יוסף כבר היה לצדי, חיבק אותי בחזקה ולא נתן לי ליפול. עכשיו אני יודעת למה לא היה לי אבא! – תגיד יוסף, אמרתי כשחזרתי לעצמי, זהו? זה הכל מה שיש לך לספר לי? – מה עוד חסר לך אסנת? הוא שאל. – אתה יודע היטב מה עוד חסר, למה גורשתי מבית יעקב? – לא אסתיר ממך גם את זה, אמר יוסף. את לא עשית כל רע. האחים הקנאים ו"הצדיקים" שלנו שלא היססו לקחת להם את נשות שכם אחרי שהרגו את כל הגברים שם, ראו בך תזכורת מתמדת למה שעשה שכם לאמך דינה היא אחותם ובקשו לסלק אותך מהמשפחה. כאילו שאם לא תהיי, היכתם על המשפחה כפי שהצדיקים האלה קראו לזה, ייעלם. 'כבוד המשפחה' קוראים לזה שם בכנען. – אבל מה עם אבא/סבא יעקב, הוספתי לשאול. איך הוא נתן להם לגרש אותי ולהפריד אותי מאמא דינה? – את זה גם אני שאלתי, ענה יוסף. אין לי תשובה. כנראה שכבר אז היה חלש מול האחים והם שלחו אחד מהם איתו לוודא שהוא באמת מגרש אותך. גם את כל ההריגה של אנשי שכם הם עשו בלי להתייעץ איתו או לקבל את רשותו. אבל דבר אחד הוא כן עשה. הוא נתן לך את ציץ הקודש שחשב לתת לרחל אמא שלי, והנה הציץ הזה איחד בינינו. – רגע יוסף, אתה מפענח ביד אחת ומלא מסתורין ביד השנייה, אמרתי, מה הסיפור של הציץ עם רחל אמך? די, אמר יוסף, עד כאן. את הסיפור של הציץ ורחל אספר לך פעם אחרת.⁴

פרק ז: יוסף ואסנת בונים את ביתם

כמה ימים אחרי זה, בקושי דברנו בינינו. התחבקנו והתקרבונו זו לזה יותר ויותר, אבל לא מצאנו את המילים. מה אפשר לומר אחרי שני סיפורים כאלה? אבל ערב אחד ודווקא כשיוסף חזר עיף מעוד יום ארוך של מסעות לאגירת מזון בכל ארץ מצרים, אספתי את כל כוחותי ואמרתי לו: יוסף צפנת בן פורת שלי, אתה יודע מה? – מה? ענה יוסף. אנחנו נקים משפחה לתפארת, אנחנו לא ניתן למאורעות קשים כאלה לשבור אותנו. אנחנו שציץ הקודש חיבר בינינו, נביא לעולם ילדים שיגדלו בבית אוהב וחם, עם אבא ואמא שלהם. אנחנו בוחרים בחיים יוסף! ויוסף הנהן בראשו ונתן לי חיבוק אחד גדול. – מה הייתי עושה כאן במצרים הנכרית בלי נשמה גדולה כמו שלך, אסנת? איזה מזל שיש לי אותך!

בראשית פרק מא פסוקים נ-נב

⁴ ואנחנו נספר אותו כאן. ראה מדרש תנחומא ויצא סימן יב שבתרפים שרחל גנבה היה ציץ של טומאה וכישוף. יעקב אסף את כל העבודה זרה שהביאו בני ביתו מחרן וקבר את הכל "תחת האלה" (בראשית לה ד) ובהם מן הסתם גם התרפים וציץ הטומאה שהביאה איתה רחל. אנו מנסים להציע שבתמורה, יצר יעקב את ציץ הקודש עבור רחל וכשמתה רחל שמר אותו ונתן אותו לאסנת לשמור אותה בדרך.

וְיֹסֵף יֵלֵד שְׁנַי בָּנִים בְּטָרְם תְּבוֹא שְׁנַת הַרְעָב אֲשֶׁר יִלְדָה לוֹ אֶסְנֶת בֵּת פּוּטֵי פְרַע לָהּן אֹן: וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי נִשְׁנֵי אֱלֹהִים אֶת כָּל עַמְלֵי וְאֶת כָּל בֵּית אָבִי: וְאֶת שֵׁם הַשְּׁנֵי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי הִפְרִנִי אֱלֹהִים בְּאָרֶץ עֲנִי:

אתם יודעים שמתן שמות לילדים זה פעם ע"י האמא ופעם ע"י האבא. תבדקו במקרא, למשל אצל לאה ורחל וגם חוה. פה כתוב שיוסף נתן לילדים את השמות, אבל אני רוצה להבטיח לכם שהשמות מביעים את הרגשת שנינו. גם אני הרגשתי "כי נשני אלהים את בית אמי", גם אני הרגשתי שכעת "הפרני אלהים בארץ עניי" ונתן לי חיים חדשים ותקווה גדולה, ונחישות עזה להשאיר את העבר הקשה מאחורי. הבטחנו לעצמנו שלמנשה ואפרים יהיו אבא ואמא אוהבים שגם ילמדו אותם לאהוב ולכבד אחד את השני.

אז מה נראה לכם? שהסיפור מסתיים כאן בכל האגדות: ומאז חיו נסיך ונסיכת מצרים באושר ובעושר וכו' וכו'? לא חברים, כאן מתחיל סיפור נוסף, אבל רק אם יש לכם עוד כח.

פרק ח: הכל מתעורר מחדש

החלו שנות הרעב. כוחו וגדולתו של יוסף בעיני פרעה ובעיני המצרים רק עלו והתעצמו. הוא עכשיו השליט לא רק על ארץ מצרים, אלא גם על כל הארצות השכנות שבאות לקנות אוכל במצרים. יוסף עסוק מאד עכשיו ופרעה קורא לו שוב ושוב ומתייעץ איתו בכל נושא שקשור בממלכה. אני בקושי רואה אותו ובקושי מדברת איתו וכשהוא נמצא הוא משתדל להקדיש זמן לשני הילדים: מנשה ואפרים.

יום אחד חזר יוסף מהעבודה ושמתי לב שהוא נסער למדי. עד שהסתפקתי לשאול כהרגלי: מה חדש? מה קרה היום? הוא פתח ואמר: אסנת, לא תאמיני מה קרה היום! – מה קרה? שאלתי. – בין כל האנשים שבאו היום לקנות אוכל, אמר יוסף, אני רואה עשרה אנשים שבאו מכנען, את יודעת, כאלה גדולים ושזופים ולבושים כמו העמים השמיים. נחשי מי הם? – האחים שְׁלֹף, אמרתי, הדודים שלי. – נכון, אמר יוסף. מה את אומרת? מה נעשה איתם? – מה אתה מתכוון? שאלתי, מה פירוש "מה לעשות איתם"? – יש לנו איזה חשבון קטן איתם, לך ולי, ענה יוסף, נעבור ככה לסדר היום ונשכח מהכל? – איך שאני מכירה אותך, עניתי לו, כבר קבלת החלטה והגבת במקום. – איזו אישה חכמה את, ענה יוסף. וצודקת כרגיל. כששאלתי אותם על משפחתם, המשיך יוסף בהתרגשות, הם ענו לי שהם בעצם שנים עשר אחים, אבל אח אחד "איננו" ואח קטן אחר נשאר עם אבא בכנען. אני שואל אותך, המשיך יוסף בהתרגשות, מה פירוש אח אחד "איננו"? הלך לאן שהוא! קם יום אחד והלך לו! ככה סתם! זה לא נשמע לך מוכר אסנת? ואז, הוסיף יוסף, נזכרתי בבנימין האח שלי וכמה אני מתגעגע אליו. הודעתי להם שכולם נשארים במעצר, שישלחו את אחד מהם חזרה לארץ כנען ויביאו איתם את "האח הקטן", ורק אחי"כ אשחרר אותם וארשה להם לקנות אוכל. ועכשיו אני שואל אותך אסנת: מה את חושבת? הרי האנשים האלה פגעו בך אפילו יותר מאשר בי! ילדה קטנה שלא עשתה רע לאף אחד! 'כבוד המשפחה' היה חשוב להם 'מה יאמרו העמים מסביב' על בית יעקב! אותם עמים שהם הרגו בחרב. מה את אומרת, אסנת? מה היחס שלך אליהם?

ראיתי שיוסף נרגע מעט ואולי יש לו מחשבות שניות. נראה שהוא בכנות חושב שזה נוגע לשנינו ומבקש את דעתי. – שמע יוסף, אמרתי לו לאחר שתיקה ממושכת, אני חושבת שאתה מאד צודק, אגיד לך אפילו דבר חמור יותר: גם אבא/סבא יעקב לא נקי, לא בעניין שלך ולא בשלי. אבל מה אנחנו רוצים להשיג? לנקום או לחנך, להתחשבן או לסלוח, לפתוח פצעים או לאחות קרעים? תראה את מנשה ואפרים המתוקים שלנו, לא תרצה שיהיו להם בני דודים חברים? אני מציעה לך שתחשוב על זה יוסף-יום-יומיים, אל תיחפז, אתה מלך ומותר לך להימלך בדעתך. תחשוב על המשפחה שם שמחכה שיביאו להם אוכל ומחיה.

אני לא מבינה איך נפלה עלי רוח טובה ומרגיעה שכזו. אולי זה שוב ציץ הזהב שמלווה אותי והמלאך מיכאל שמסוכך מלמעלה והם שמעירים בי את הרצון העז לחיות ולשקם, למחול ולחבק.⁵

בראשית פרק מב פסוקים יח-כד

⁵ לציץ הזהב יש כח של תיקון וכפרה. הציץ מְרַצָה ומכפר על עבודות שנעשו במקדש שלא כהלכה, כולל טומאה. ראה דברינו [ועשית ציץ זהב טהור](#) בפרשת תצוה.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עָשׂוּ וַחַיּוֹ אֶת הָאֱלֹהִים אָנִי יָרָא: אִם כְּנִים אַתֶּם אֲחֵיכֶם אֶחָד יֹאסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכְּכֶם וְאַתֶּם לֹכּוּ הִבִּיאוּ שָׁבֶר רַעְבוֹן בְּתִיקְכֶם: וְאֵת אֲחֵיכֶם הִקְטַן תְּבִיאוּ אֵלַי וְיִאֲמְנוּ דְבָרֵיכֶם וְלֹא תִמְוֹתוּ וַיַּעֲשׂוּ כֵן: ... וַיֹּסֵב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבֶן וַיִּשָׁב אֱלֹהִים וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים וַיִּקַּח מֵאִתְּכֶם אֶת שְׁמֵעוֹן וַיֹּאסֵר אֹתוֹ לְעֵינָיִהֶם:

למחרת, סיפר לי יוסף שהחליט לאסור רק את שמעון ולשחרר את שאר האחים. ראיתי שזו שעת רצון, אזרתי אומץ ופניתי אליו: יוסף, יש לי בקשה קצת חריגה. אני רוצה לפגוש את שמעון בזמן שהאחים הולכים לארץ כנען וחוזרים. – למה לך? שאל יוסף? את יודעת שהוא איש אלים, את יודעת שהוא זה שדחף אותי לבור! הוא ולוי הם השניים שהרגו את כל אנשי העיר שכם! – כן, אמרתי, אבל שמעתי שלאחר שהאחים הלכו, הוצאת אותו מהכלא ונתת לו להתרחץ, להתלבש בבגדים נקיים ולאכול ולשתות.⁶ גם לך יש מחשבות שניות. אני מאד רוצה לשמוע ממנו מה קורה שם במאהל, אולי הוא יביא לי מידע על אמא. אתה יוסף רוצה לשמוע על אבא שלך, אמא שלך כבר לא בחיים, אני רוצה לשמוע על אמא שלי, אבא שלי מעולם לא היה קיים בשבילי. לאחר כל מה שעברנו, אני כבר לא מפחדת מכולם, הוספתי, אני מבקשת לפגוש את שמעון.

נראה לי שהפעם מתחתי את החבל קצת יותר מדי ויש בינינו אי הסכמה. אבל בסוף נענה יוסף לבקשתי, אמנם באי רצון ובקושי רב. הרגשתי שמישהו מוליך אותי לעוד תחנה חשובה. ציץ הזהב והמלאך מיכאל? – רק תתלבשי כאשה מצריה רגילה שלא יזהו בשום פנים ואופן שאת אשתי, אמר לי יוסף ביבושת.

פרק ט: מפגש אסנת ושמעון

עשיתי כמצוותו של יוסף והכנתי היטב את המפגש עם שמעון. יוסף דיבר עלי עם שר בית הסוהר ומצא איזה הסבר 'מדיני' משכנע לביקור המחופש שלי. התלבשתי כאחת השפחות שעובדות בבית הסוהר ובאתי להביא לשמעון את מנת האוכל היומית שלו. כל הדרך שיננתי לעצמי שאני לא יודעת עליו דבר מלבד שהוא אחד מהמשלחת שהגיעה מכנען לקנות אוכל ושיוסף שם אותם בבית הסוהר. הסיפור הזה כבר התחיל להתגלגל בין האנשים בעיר. כשבאתי לאסוף את כלי ארוחתו לאחר שסיים לאכול, התעכבתי מעט והבטתי בו. הוא היה מופתע בתחילה והחזיר לי מבט חשדני וזועף. הבטתי בו שוב וראיתי שהוא רוצה לשוחח. – אני לא מִצְרָיִם, פניתי אליו. – רואים את זה עליך, ענה בנהימה, מאיפה את? ראיתי שהוא נפתח מעט ומתרכז והמשכתי. – אני יודעת שמוצאי מכנען ונמכרתי כילדה לשפחה במצרים, ואני מחפשת קשר אל משפחתי. אומרים שאתה והחבורה שלך באתם מכנען. כנען זו ארץ לא קטנה אבל אולי בכל זאת אתם מכירים את המשפחה שלי או שמעתם עליה. נזהרתי מאד שלא להסגיר את העובדה שאני בעצם יודעת מי הוא ושיש בינינו קשר. – מה את זוכרת מילדותך, שאל שמעון, ואני שומעת מנעימת קולו שהוא מתרכז עוד יותר. – מעט מאד, אמרתי, אני זוכרת שנשלחתי מהמאהל כשהייתי ילדה בערך בת שמונה או תשע ואני לא יודעת למה. – את זוכרת את אמא שלך? שאל, מה שמה? – כן, אמרתי, זוכרת אותה במטושטש, אבל את שמה וודאי שאני זוכרת ומשננת יום-יום. – מה שמה? דחק בי שמעון. דינה, ענית.

הושלך שקט רועם בתא.

יש לך עוד זיכרון מילדותך? התעשת שמעון. כן, אמרתי והוצאתי את ציץ הזהב והראיתי לו.

- את אסנת! נשתנק שמעון. ומי אתה? מיהרתי לענות, ומה שלום אמא שלי? – היא בסדר, ענה שמעון, כשיצאתי מכנען לבוא הנה היא הייתה בסדר. אבל אני בקשתי לדעת עוד ועוד, מה פשר "בסדר"? איך היא חיה? איך היא מסתדרת עם האחים שלה? ועדיין לא אמרת לי מי אתה! שמעון הולך סחור סחור, אך אני לא מרפה? – מה אתה יכול לספר לי על אמא שלי? אתה בקשר איתה? האם היא מזכירה אותי? שמעון הוריד את ראש ושתק. – תענה לי! כמעט צעקתי. שמעון הרים את ראשו, אבל השפיל מבטו ולא הסתכל עלי: ולבסוף אמר כמעט בלחש: אני שמעון, דינה היא כעת באוהל שלי, נשאתי אותה לאשה, צרפתי אותה אל משפחתי.

בראשית רבתי פרשת ויגש

⁶ מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת מקץ פרק מב סימן כד: "ויקח מאתם את שמעון. ולמה לקח לשמעון יותר מכולם? אמר יוסף: אם אניח אלו השנים ביחד, שמה יעשו כמו שעשו בשכם, לכך הפרידן: ויאסור אותו לעיניהם. לעיניהם אסרו, וכיון שהלכו אחיו הוציאו והיה מאכילו ומשקהו ומרחיצו ומלבישו".

א"ר הונא: בשעה שהביאו שמעון ולוי את דינה אחותם מבית שכם לא רצתה לצאת, אמרה: ואני אנה אוליך את חרפתי? עד שנשבע לה שמעון אחיה שהוא יקחנה לאשה ואח"כ יצאה.⁷

לא הייתי צריכה לדבר עוד. שמעון דיבר. הוא היה נבוך והסביר שלא היה יכול היה לממש את שבועתו מיד בגלל התנגדות שאר האחים. – חושבים שאני מהאחים הבוגרים ויכול לעשות מה שאני חושב לנכון, אבל זה לא ככה במשפחה שלנו, הצטדק שמעון. אנחנו משפחה מאד נוקשה ודעתנית. תמיד נמצא 'הצדיק' שידאג שלא נראה חס וחלילה רכי לב ושינקפיד על 'כבוד המשפחה'. אבל אחרי הגירוש שלך אסנת, הקנאה של האחים התרככה והחלטתי שזה הזמן לקיים את ההבטחה שלי לאמא שלך.

כשמעתי את הדברים אלה הרגשתי כאילו היכני ברק. נתמלאתי שמחה על אמא, אך המחשבה שהגירוש שלי הוא שגאל אותה מחרפתה, הלמה בי ללא רחם. שמעון כנראה חש בזאת ופסק מדיבורו. – איך אמא מרגישה כעת? שאלתי אחרי שנרגעתי מעט. – לא כל כך טוב, ענה שמעון. היא מלאה רגשות אשמה ונקיפות מצפון על שהרשתה שיגרשו אותך. אני הבטחתי לה שאחפש אותך בכל דרך אפשרית. תחקרתי ארוכות את לוי, שהוא האיש שליווה אותך ואת סבא יעקב כאשר גורשת, ויצאתי בעקבות המידע שמסר לי לכמה מסעות בנגב לחפש את עקבותייך. עד בני ישמעאל קרובינו הגעתי אך לא מצאתי דבר. – זו הסיבה שבאתם כאן למצרים? היתממתי לשאול. לא, ענה שמעון ונאנח אנחה גדולה. באנו לשבור אוכל. אבל באנו גם למטרה נוספת. בינתיים, חטאנו חטא נוסף איום ונורא, הוסיף וקולו ממש רעד, לא למדנו שום לקח מהמקרה שלך ופגענו באח נוסף שלנו וסלקנו גם אותו מהמשפחה וכעת אנחנו כנראה מקבלים עונש כפול.⁸

בראשית מב כא

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמְעֵנוּ עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:⁹

– מה הסיפור עם האח הנוסף, המשכתי בארשת תמימה כמי שלא יודעת דבר, ובמוחי חלפה המחשבה שהפעם אני אבוא אל יוסף עם ידיעה חדשה. – אין לי כח, ענה שמעון, נעצור כאן אסנת. די לי כעת שהאלהים הפגיש בינינו ומצאתי אותך סוף סוף, וכשאצא מכאן אני מבטיח לך שלא נחסוך בשום ממון שבעולם לפדות אותך. שמעון צדק, חשבתי, כבר יותר מדי אנחנו משוחחים ועוד מעט יחשוד מנהל בית הסוהר במשהו וגם שמעון עוד יגלה את תחפושתו. אבל לא יכולתי להתאפק מלסיים את השיחה במשפט הבא: אני מאחלת לכם שכשם שמצאתם אותי כך תמצאו גם את האח האחר שפגעתם בו. אולי לא סתם הביא האלהים רעב על הארץ ובאתם עד למצרים, אמרתי והסתלקתי מהר מהמקום.

פרק י: חזרה ליוסף והמפגש עם בנימין

יצאתי מהמפגש עם שמעון וכולי נסערת: אמא בחיים ויש לה עכשיו אוהל גדול וחוקי! התרגשתי גם מאד לשמוע את החיבור ששמעון עשה בין המקרה שלי ובין המקרה של יוסף. את שנינו האחים מחפשים. אני מקווה שלא הסגרת שום מידע על מצבי היום ועל הקשר בין יוסף ובני, אבל אני מרגישה שציץ הזהב הולך ומחבר, הולך ומאגד את כל המשפחה ביחד. לי יש דעה ברורה כעת לאן הדברים מוליכים ומה ראוי לעשות, אבל יוסף הוא יוסף כפי שאתם כבר יודעים. הוא דעתן גדול ובזה הוא דומה לאחיו. ועכשיו הוא גם המשנה למלך. כל הדרך חשבתי איך בדיוק אספר לו מה אירע במפגש עם שמעון.

⁷ מדרש זה סותר לכאורה את מדרש פרקי דרבי אליעזר שהבאנו בראש הגיליון והוא הבסיס לכל הסיפור. אבל אנחנו מנסים לשלב את שני המדרשים לסיפור אחד. כדאי להזכיר גם את המדרשים שעם כל אח נולדה אחות ושהאחים נישאו לאחיותיהם (בראשית רבה פב ח, פד כא)

⁸ ראה במדרשים על הפסוק: "וַיִּרְדּוּ אֶחָי יוֹסֵף עִשְׂרֵה לְשֹׁבֵר בָּר מִמִּצְרַיִם" שמדגישים את המילה "אחי יוסף" ומדוע היו צריכים לרדת עשרה, שלאחר מכירת יוסף התחרטו וירדו לא רק לשבור אוכל, אלא לחפש אחיו במצרים.

⁹ ראה דברינו [אבל אשמים אנחנו על אחינו](#) בפרשת מקץ, שם הבאנו את מדרש שכל טוב (בובר) שמסביר ש: "ויאמרו איש אל אחיו - זה שמעון שאמר ללוי ולפיכך נמחל לו מה שאמר תחילה, דכתיב: ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא. ועתה לכו ונהרגהו" (בראשית לז יט-כ). עפ"י מדרש זה שמעון הוא האח הראשון להתחרט על מכירת יוסף ולומר: אשמים אנחנו. אנו מציעים לקשר חרטה זו עם חמלתו על דינה ולחבר גם מדרש שכל טוב זה עם מדרש פרקי דרבי אליעזר שהבאנו בראש הדף.

כשהגעתי לארמון יוסף עדיין לא חזר יוסף מעבודתו והיה לי זמן נוסף להירגע ולחשוב. מה בעצם יש לי להסתיר ממנו? אספר לו הכל: שאמא דינה בחיים, ששמעון נשא אותה לאשה ושהם מחפשים אחרי ובעצם גם אחריו. סיפרתי לו הכל וגם לא הסתרת את מה שכבר אמרתי לו כשהתייעץ אתי בהתחלה איך לנהוג באחיו. הגיעה שעת הפיוס, יותר מדי דברים מכוונים לכך. אבל אני לא אלחץ על יוסף ואתן לו ללכת בדרך שלו, למרות שברור לי שרק בפיוס שלם אזכה לראות את אמא. והוא את אבא שלו. אני חושבת שהחווים הנשיים שלי נחשו נכון לאן כל זה מוביל, אבל לא בדרך שאני חשבת. לא הבנתי שאת יוסף מניע עוד כח אדיר שקוראים לו אהבת אח. יוסף רצה את בנימין!

כאן אני שוב מפנה אתכם למסופר בתורה שאתם מכירים היטב. יוסף הצליח לגרום לאחים להביא איתם את בנימין, אני בטוחה שהוא ידע היטב איזה צער יגרום הדבר ליעקב, אבל הוא רצה את בנימין! וכשיוסף רוצה משהו – שום דבר לא יעמוד בדרכו. והם הביאו אותו. צריכים הייתם לראות את ההתרגשות העצומה שאחזה בו כשראה את בנימין אבל החליט שעדיין זה לא המקום להתוודע לאחיו ולשים סוף להתנכרותו אליהם.

בראשית מג כט-לא

וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת בְּנֵימִין אָחִיו בֶּן אָמוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אַחִיכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִחַדְךָ בְּנִי: וַיִּמְהַר יוֹסֵף כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל אָחִיו וַיִּבְקֶשׁ לִבְכוּת וַיָּבֵא הַחֲדָרָה וַיִּבְדָּךְ שָׁמָּה: וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לְחֶם: ...

זה יוסף שלי: דעתן ומקשיב, עקשן ורגשן, מתוכנן וספונטאני. איזה משתה אחים היה שם, אילו משאות ומתנות חילק יוסף לאחיו! ולא היסס לרגע להעדיף את בנימין על פני כולם.¹⁰ האם ניסה לומר לאחים משהו? האם ניסה לומר לבנימין משהו? ואני יושבת לצד יוסף ומתבוננת בנער היפה הזה: בנימין. איך שהוא דומה ליוסף, כמו שתי טיפות מים! כמו שראיתי את יוסף לראשונה בבית פוטיפר. שלחתי לו גם אני את המשאת שלי ואחרי עשו כך אפרים ומנשה.¹¹ והם לא יודעים שהאיש הזה הוא הדוד שלהם! והילדים שלו הם בני הדודים שלהם. יוסף שעינו פקוחה על הכל שם לב למבטים שלי בבנימין וראה ששלחתי לו משאת. – את יודעת מאיפה בא לבנימין היופי הקסום הזה? אמר יוסף, מאמא רחל. היא שאת נושאת עליך את ציץ הזהב שיעקב עשה לה באהבתו הגדולה. שוב ציץ הזהב! ואני כפסע לומר ליוסף: אז אולי זה הרגע שהציץ יכפר ויסלח ויביא שלום ומחילה בבית יעקב! אתם יושבים ושותים ומשתכרים כאן, ואבא יעקב מתייסר שם בכנען מרוב געגועים ודאגה. פתאם יש לי חמלה לסבא. אבל שתקתי. שוב נתתי לחושים הנשיים שלי לפעול בשקט ומאחורי הקלעים והייתי בטוחה בהנחיייתם. ושוב ליוסף היו תכניות אחרות. יוסף רוצה את בנימין!.

בבוקר למחרת הכל התהפך. התרגשות גדולה הייתה בארמון וכולם דברו ולחשו לכולם: שמעתם מה קרה? המשרתת-אומנת שלי סיפרה לי: האנשים האלה מכנען שאמש יוסף אירח אותם כל כך יפה גנבו את גביע הכסף שלו! איך הם יכולים לעשות דבר כזה? מחלון חדרי שנסקף על הרחבה הגדולה שלפני הבית ראיתי אותם צועדים רכוני ראש, מובסים וכנועים מוקפים בחיל המשמר המצרי. ובסוף השורה בנימין כשלצידו אחד האחים הגדולים. אולי הגדול והגבוה מכולם. בנימין, לחשתי. וההמון מסביב צועק: כנענים גנבים, כנענים גנבים! נבלעה השיירה באחד החדרים שבפתח הארמון ויותר לא ראיתי אותם.

חלפו שעות הבוקר בדממה מתוחה. לא היה לי כמובן שום קשר עם יוסף. ובצהריים ... שוב התרגשות גדולה בארמון ובחצר: שמעתם? שמעתם מה קרה?

פרק יא: יוסף מתוודע לאחים ונפגש עם אביו

בראשית פרקים מד, מה

וַיִּגַשׁ אֵלָיו הַיּוֹדֵה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדָבָר נָא עֲבֹדְךָ דָּבָר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנָי וְאֵל יִחַר אַפֶּךָ בְּעִבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ כִּפְרָעָה: ... וַעֲתָה כְּבֹאֵי אֶל עֲבֹדְךָ אֲבִי הַנְּעַר אֵינְנוּ אֲתָנּוּ וְנִפְשׁוּ קְשׁוּרָה בְּנִפְשׁוֹ: וְהָיָה כְּרֵאוֹתָיו כִּי אֵין הַנְּעַר וְמָת וְהוֹרִידוּ עֲבֹדְךָ אֶת שִׁיבַת עֲבֹדְךָ אֲבִינוּ בְּיָגוֹן שְׂאֵלָה: ... וַעֲתָה יֵשֶׁב נָא עֲבֹדְךָ תַּחַת הַנְּעַר עֲבֹד לְאֲדֹנָי הַנְּעַר יַעַל עִם אָחִיו: כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אֲבִי הַנְּעַר אֵינְנוּ אֶתִּי

¹⁰ בראשית מג לד: "וַיֵּשֶׁא מִשְׁאֵת מֵאֵת פָּנָיו אֱלֹהִים וַתִּרְבַּ מִשְׁאֵת בְּנֵימִין מִמִּשְׁאֵת כָּלֶם חֲמֵשׁ יוֹדֵת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ".

¹¹ ראה שכל טוב (בובר) בראשית מג לד פרשת מקץ חשבון חמש המנות שניתנו לבנימין: "ולבנימין נישאו ה' מנות, מנה אחת עם אחיו, ומנה אחת נתן לו יוסף עוד, ומנה אחת אסנת, ומנה אחת מנשה, ומנה אחת אפרים". ראה גם בראשית רבתי על הפסוק.

פֶּן אֲרָאָה בְּרַע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת אָבִי: ... וְלֹא יָלֵךְ יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצַבִּים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אָחָיו: וַיִּתֵּן אֶת קְלוֹ בְּבִכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרֹעֹה: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא יָכְלוּ אָחָיו לְעִנּוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו גִּשׁוּ נָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אָחֵיכֶם אֲשֶׁר מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה: וְעַתָּה אֵל תִּעַצְבוּ וְאֵל יַחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי מָכַרְתֶּם אֹתִי הֲנֵה כִּי לְמַחְיָה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם:¹²

אני חושבת שבקטעים מסוימים של הסיפור שלי טוב להניח אותו בצד ולקרוא את הסוף של פרשת מקץ ואת ההתחלה של פרשת ויגש של ספר בראשית ברצף – אין מי שיספר את מה שאירע שם בארמון יותר טוב מהמקרא. מה בדיוק עבר על יוסף ואיך התהפכו האירועים שם מצד לצד, אני לא מבינה עד היום, וגם לאחר שהכל הסתיים בכי טוב החלטתי שאני לא מציקה ליוסף בשאלותיי. מה בדיוק ביקש לעשות? האם באמת רצה את בנימין ולשלוח את כל שאר האחים מעל פניו? ומה עם אבא שלו? או אולי החליט שהעמיד אותם בניסיון מספיק והגיעה שעת הפיוס? אני משוכנעת שעוד שנים רבות יתעסקו הפרשנים בשאלות אלה.¹³ אני משוכנעת שידו הסמויה של ציץ הזהב הייתה גם כאן. לא רק כאיזה משהו מסתורי ופלאי שמלווה את כל הסיפור שלי, אלא גם כמשהו אנושי ופשוט, הרוח הטובה והרצון להתפייס ולאחד את המשפחה מחדש ששרו עלי ושניסיתי כל הזמן להעביר גם ליוסף. אני בטוחה שהיה לי חלק סמוי בכל ההתפייסות הזו ושמתתי לעצמי מאד.

אבל רגע, איפה אבא יעקב ואיפה אמא דינה? ואתם וודאי שואלים האם קרא לי יוסף אחרי שהתוודע לאחיו והציג אותי בפניהם? האם סיפר שמעון לאחיו אחרי ששוחרר שפגש אותי (כמשרתת) וכעת יראה אותי כאשתו של יוסף? האם שמר יוסף את ההפתעה שאני אשתו למפגש נוסף? כל שמחה בזמנה?

בראשית פרק מה ט, מו פסוקים כט-ל

מָהְרוּ וְעָלוּ אֶל אָבִי וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנֵךְ יוֹסֵף שְׁמֵנִי אֱלֹהִים לְאֹדוֹן לְכָל מִצְרַיִם רְדֵה אֵלַי תַּעֲמַד: ... וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מְרַכְבָּתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוְאָרְיוֹ וַיִּבְךְ עַל צַוְאָרְיוֹ עוֹד: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף אָמוֹתָה הַפַּעַם אַחֲרֵי רְאוּתִי אֶת פְּנֵיךְ כִּי עוֹדֶךָ חַי:

הדרמה נמשכת! יוסף נפגש עם אביו ולא ברור מהפסוק מי נפל על צווארי מי ומי הרבה לבכות ממי.¹⁴ אני לא הייתי שם. ואתם וודאי שואלים: איפה הפגישה שלי עם סבא יעקב? ואיפה הפגישה שלי עם אמא דינה? ואולי גם עם האחים הם הדודים שלי?

פרק יב: האם נסגר המעגל?

בראשית פרק מז פסוקים יא-יב, פסוק כח

וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אָחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אַחְזָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטֵב הָאֶרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמֶסֶס כְּאֲשֶׁר צִוָּה פְּרֹעֹה: וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אָחָיו וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטֶּף: יוֹסֵף מִשְׁכַּן אֶת אָבִיו וְאָחָיו בְּטוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם. ... וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יָמָיו יַעֲקֹב שְׁנַיִם חֲמִיּוֹ שְׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמֵאֵת שָׁנָה:

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית מז כח

טוב היה לאבינו יעקב, אלו שבע עשרה שנה במצרים, שנאמר: ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה. שחיה אותם בנחת, והשבטים סביבותיו, ובני בניו פרים ורבים, ועיניו רואות ולבו שמח, אין שטן ואין פגע רע, ויוסף בנו מלך על הארץ, ומביא ונותן לתוך פיו.

עכשיו לכאורה הכל טוב, המשפחה התאחדה מחדש וחיה חיי אושר במצרים. "אין שטן ואין פגע רע". אך אתם בוודאי מוסיפים ושואלים שאלות קשות: האם כשהתפייס יוסף עם אחיו התפייסתי גם אני עמהם? איך היה המפגש שלי עם אמא דינה? האם נפגש יעקב סבא איתי בשנות שהותו במצרים ועל מה שוחחנו? את הסוד הזה

¹² זה ללא ספק מהתיאורים הדרמטיים ביותר במקרא ובספרות העולם. ראה דברינו [ולא יכול יוסף להתאפק](#) בפרשת ויגש.

¹³ כפי שאכן עשו פרשנים רבים ובראשם רמב"ן בשאלתו הידועה: "איך לא שלח כתב אחד לאביו להטיעו לנחמו" כל אותן שנים ארוכות ובפרט מאז שעלה לגדולה במצרים. ראה דברינו [מדוע לא שלח יוסף לאביו](#) בפרשת ויגש.

¹⁴ ראה דברינו [פגישת יעקב ויוסף](#) בפרשת ויגש

אני לא אגלה לכם. אם התורה והמדרש לא גילו, גם אני לא אגלה.¹⁵ את סוף הסיפור תשחזרו בעצמכם, תיצרו את המדרש שלכם. אבל דבר אחד כן אספר לכם.

בראשית פרק מח פסוקים א, ה, כ, כב

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרַיִם: ... וְעַתָּה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בָּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיִמָּה לִי הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֵאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי: ... וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׂם אֶת אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה: ... וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֵם אֶחָד עַל אֶחָד אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בְּחָרְבֵי וּבְקִשְׁתֵּי:

אני הייתי שם. עמדתי בצד, יעקב לא ראה אותי. אבל שמעתי את הדברים היטב, הגם שקולו כבר רפה וחלש. שמעתי היטב שהוא מחשיב את מנשה ואפרים כמו שאר הבנים שלו. הבנתי שיוסף מקבל כאן מעין חלק של בכור. שמעתי גם איך הוא מזכיר את מות רחל אשתו האהובה באנחה שוברת לב: "וַאֲנִי בָבְאִי מִפְּדֹן מִתָּה עָלִי רַחֵל" ומיהרתי למשש את ציץ הזהב שלה ושלי. שמעתי איך בערוב ימיו שוב הוא משנה בין הבנים ושם את אפרים לפני מנשה. האם חלשה עליו דעתו מרוב זקנה או שהוא מנסה לומר לנו כאן משהו? משהו על חינוך הילדים והשלמה עם ההבדלים שביניהם, משהו שהוא עבר פעמיים בחייו ובייסורים גדולים ושאיך לעתים מנוס ממנו?

אך מעל לכל שמעתי את השם "שכם" והזדעזעתי כולי. שכם! האם שמעתי טוב? כן, שכם הוא אמר! אותה העיר שממנה התחיל כל המסע הקשה של אמא דינה, שלי ושל כל המשפחה! את העיר הזו הוא נותן כעת לבנים של יוסף ושלי לנחלה?! מה הוא רוצה לומר? עד היום אני בטוחה שהוא ידע שאני נמצאת בחדר ודיבר אלי במשפט זה. זו הייתה הפעם הראשונה והאחרונה שדיבר אלי מאז שנפרדנו במדבר.

חזק חזק ונתחזק

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים:

¹⁵ ראה דברינו [הסיפור שלא סופר](#) בפרשת ויגש שם שאלנו אם בצלעות המשולש יעקב – האחים – יוסף ואולי במשולש בכללותו התקיים שיח פתוח וכן על מאורעות בית יעקב למן מכירת יוסף ואילך. מסקנתנו שם היא שלא היה בירור כזה, לפחות לא עפ"י המסופר לנו במקרא ובמדרשים.